

**Голові спеціалізованої вченої
ради Д 26.053.02 Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова (01601,
м. Київ, вул. Пирогова, 9)**

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата історичних наук, старшого наукового
співробітника, старшого наукового співробітника відділу історії
України середніх віків і раннього нового часу
Блануци Андрія Васильовича на дисертацію
Войнаровського Андрія Миколайовича «Поділля в системі
торговельно-економічних зв'язків євро-азійського простору (1362–
1647 рр.)», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук спеціалізованою вченою радою Д 26.053.02
у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова
за спеціальністю 07.00.01 – історія України**

Вагомі здобутки вчених XIX – початку XX ст. (М. Владимирського-Буданова, М. Любавського, М. Довнар-Запольського, М. Грушевського, В. Антоновича та ін.) щодо вивчення ранньомодерної історії тривалий час вважалися хрестоматійними, чим, зокрема, і пояснюється недостатність зацікавленості вченими цією тематикою в українській історіографії упродовж 30–70 рр. XX ст. Лише з кінця 80-х років XX ст. історія України у політичних системах Великого князівства Литовського та Речі Посполитої набуває нового імпульсу вивчення, передусім в аспектах політичного, соціального та частково економічного розвитку. Натомість до сих пір відчувається дисбаланс у дослідженнях політичної та економічної історії, що призвело до відсутності комплексного дослідження щодо тематики, обраної дисертантом за об'єкт свого наукового пошуку. За

останні декілька десятиліть литовська доба все частіше потрапляє у поле зору науковців і певною мірою стала актуальною у сучасних українських ранньомодерних студіях. Проте переважна більшість дослідників зосереджує свою увагу на політичній, соціальній та економічній історії України другої половини XIV – середини XVII ст., а вивчення питань торговельних відносин як загальнодержавного характеру, так і її регіональних особливостей перебувають у зародковому стані і на сьогодні існує лише кілька праць указанного напрямку литуаністичних студій. Відтак дослідження особливостей торговельно-економічних зв'язків Поділля у системі євро-азійського економічного простору у дисертації засвідчує її безперечну актуальність.

Дисертація А. М. Войнаровського виконана у руслі наукового дослідження кафедри історії України історичного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Актуальні проблеми історії України» та у рамках наукового напрямку університету «Дослідження проблем гуманітарних наук», що підкреслює пріоритетність її теми для української історичної науки.

У дисертаційному дослідженні А. М. Войнаровського, на наш погляд, безпомилково сформульовано об'єкт і предмет дослідження. Цілком прийнятно визначено хронологічні та територіальні межі роботи, його мету й дослідницькі завдання. Заслуговує позитивної оцінки висвітлення історіографічних здобутків попередників дисертанта та аналіз використаних джерел. Зокрема зазначимо, що при розгляді «Історіографії проблеми» (п. 1.1.) автор виділив три етапи й проаналізував здобутки вчених у кожному з етапів. Відповідно до обраної теми дисертації, А. М. Войнаровський детально проаналізував наукові здобутки вчених XIX – початку XXI ст.: В. Марчинського, О. Пшездецького, В. Антновича, М. Владимирського-Буданова, М. Дашкевича, М. Грушевського, Е. Руліковського, Й. Ролле, А. Яблоновського, Ю. Сіцінського, А. Прохаски, В. Отамановського, О. Компан, І. Бойка, М. Крикуна,

О. Подградської, Я. Дашкевича, Н. Рашби, П. Саса, О. Сидоренко, О. Єманова, М. Котляра, Н. Яковенко, Ф. Шабульда, М. Петрова, О. Білецької В. Михайловського, А. Гурбика, Б. Черкаса, Я. Куртики та багатьох інших. На нашу думку, дисертант невдало позначив історіографічний період ХІХ – початку ХХ ст. терміном «дорадянська історіографія». Позитивним моментом є те, що дисертант проаналізував джерельну базу дослідження за проблемно-тематичним принципом. Тут хотілося б побажати більше уваги приділити аналізу комплексу документів архіву канцелярії великих князів литовських «Литовської метрики». Водночас досить стандартно проаналізовано методи та методологічна база дисертаційного дослідження. Хотілося б відзначити вдалу спробу пояснити ключовий термін у дисертації – «євро-азійський торгівельно-економічний простір».

Відповідно до вказаної мети, А. М. Войнаровський висунув та обґрунтував у дисертації цілу низку наукових положень:

- 1) визначив форми землеволодіння Західного і Східного Поділля та їх вплив на розвиток землеробів і тваринництва та сільських промислів у регіоні;
- 2) розкрив особливості внутрішньої організації та ремісничого виробництва у подільських містах в умовах міжцивілізаційного фронтиру. Звернено увагу на особливий статус центрального міста Поділля – Кам'янця, що став одним із ключових центрів міжнародної торгівлі;
- 3) проаналізував зовнішньополітичні чинники впливу на формування подільської торгівлі. Зокрема, на напрямки подільської торгівлі впливали такі зовнішньополітичні чинники, як занепад Золотої Орди, утворення Кримського ханату, завоювання турками-османами візантійської імперії та падіння Константинополя 1453 р., підкорення турками генуезьких торгових колоній Північного Причорномор'я, Великі географічні відкриття та «революція цін», завоювання Московським

князівством колишніх золотоординських ханств (Казань, Астрахань), утворення Речі Посполитої.

4) доведено, що внутрішня торгівля Поділля стала також елементом міжнародних економічних зв'язків, на що великий вплив мали ярмарки та торги, які надавалися містам разом із отриманням привілею на магдебурію;

5) визначено та досліджено головні напрямки зовнішньої торгівлі Поділля: північно-східний (Велике князівство Литовське, Московська держава, міста-республіки Новгород та Псков), північно-західний (польські міста та сусідні з ними німецькі міста), південний (торгівля з Молдавським князівством та іншими країнами чорноморського басейну). Основними експортними товарами Поділля біли зерно, мед, хутро, віск, деревина, худоба, а також реекспортна група товарів, яка закуповувалася на молдавських, польських та турецьких ринках і перепродувалася на інших ринках.

Солідне враження сприймають опрацьовані дисертантом опубліковані джерела та спеціальна література по темі дослідження.

Отже, відзначимо, що Андрій Миколайович Войнаровський проявив себе кваліфікованим дослідником та успішно вирішив поставлені перед собою дисертаційні завдання. Фахове володіння методами дослідження дали можливість ґрунтовно проаналізувати виявлені джерела й зробити переконливі висновки, які повністю відповідають тексту дисертації і концептуально підсумовують висловлені міркування.

Водночас для роботи характерні деякі неточності, а окремі твердження дисертанта є дискусійними або потребують уточнення. Зокрема, у підрозділі 1.2 «Аналіз джерельної бази» дисертанту доцільно було б звернути окрему увагу на аналізі комплексу джерел, що отримали назву «Литовська метрика» і водночас описати стан репрезентативності даних про Поділля при фронтальному аналізі усіх опублікованих книг Литовської метрики (на сьогодні археографічними школами Литви, Білорусі, Польщі, Росії та України видано понад 60 книг).

Аналізуючи форми землеволодіння Західного і Східного Поділля (підрозділ 2.1), не зайвим було б звернення до останніх спеціальних монографічних досліджень білоруського історика А. Груші «Груша А. И. Документальная письменность Великого княжества Литовского (конец XIV – первая треть XVI в.). – Минск: Беларуская навука, 2015. – 465 с.» (у 2019 році вийшло друге видання монографії). Також додаткових фактологічних матеріалів автор міг почерпнути із документальних збірників, опублікованих в Інституті історії України НАН України, такі як: «Князі Масальські: документи і матеріали XVI ст. – Київ, 2007», «Князі Чорторийські: документи і матеріали XVI–XVII ст. – К., 2016».

У роботі також трапляються стилістичні помилки й технічні огріхи, як-от: часто вживається зворот «досліджуваний період». Правильно вживати: «період, що досліджується». Також у тексті дисертаційної роботи присутні випадки описовості, невеликих повторів.

Загалом зазначені недоліки є незначними і не впливають на загальний високий науковий рівень дисертаційного дослідження.

Матеріали, положення та висновки дисертації можуть бути використані при розробці широкого кола проблем з історії України та країн Центрально-Східної Європи зазначеного періоду, написанні спеціальних праць з історії торгівлі ранньомодерного часу, при підготовці монографічних та узагальнюючих наукових праць, історико-краєзнавчих досліджень, створенні вузівських курсів і навчально-методичних посібників з економічної історії.

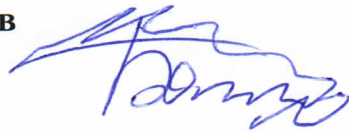
Дисертаційне дослідження оформлене згідно з вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань»; зміст автореферату й основних положень дисертації є ідентичним. Є всі підстави стверджувати, що дисертація А. М. Войнаровського є завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що робить значний внесок у дослідження актуальних для української історичної науки питань

ролі Поділля у системі торговельно-економічних зв'язків євро-азійського простору (1362–1647 рр.).

Вважаємо, що Андрій Миколайович Войнаровський за дисертаційне дослідження «Поділля в системі торговельно-економічних зв'язків євро-азійського простору (1362–1647 рр.)» заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

11 червня 2019 р.

**Офіційний опонент,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії України середніх віків
і раннього нового часу
Інституту історії України НАН України**

А.В. Блануца

СЕКРЕТАР

